

D VII 4

1.

Beskrifning öfver Wöra socken,
enligt Kjöfertige Finiska Hushålls Sällskapets utgifne Plan
till en socknes beskrifning.

Första Afdelningen.

Wöra socken, belägen i södra delen af Österbotten, Wasa Hög-
dinge doms, Åbo Erke Stift, Österbottens Södra Lagsaga, Norrholms
Medlelds Nedre Härad och Norrholms medlelds Fögderi, ligger i
ONO $2\frac{3}{4}$ mil till socknegränsen ifrån Wasa, som är ortens Huf-
vudstad. Närmaste stad i Norr är Nykarleby, på 5 mils afstånd
ifrån Moderkyrkan, och 3 ditofrån Aravais Kapell kyrka. De sock-
nar, som gränsta hertill, äro Nykarleby i N och NO, Lappo i O, Stor-
kyrka i SO, Sillkyrka i S och SW, Mustasaari i W.

Trakten i öfre / eller södra delen / af socknen är något hög-
land och smänningom fluttande, i medel delen jämn, emot N och i W
baklig. Socken är merendels öfver allt omgifven af Berg, så at
ingen socken i Österbotten, och förmodeligen icke i det öfriga Finn-
land, har ett så Bergigt läge. Bergen, alla brantare åt W, bestå af grå
Granit, medinstrodd hvit Quarz här och där, i ränder och smågångar
åt O och W. På Östra sidan äro de sammanhängande och sträckta sig i N
och S; på Westra sidan mera sprödde, med skogbevaxte kullar och
stenholster.

Norra delen af socknen, eller Aravais Kapell, gränstär i W
till öppen Hafsred, varande i Aravais by $\frac{1}{16}$ mil från kyrkan en
Hamn med Lagsage Brygga, hvaräst Kimo Bruks Sartugen på 50
famnars afstånd från landet ligger för ankars, Fryggade för alla väder-
streck, utom NW. En vidlyftig Skärgård, genomskuren af fjärdar

och vikar af Saltfjon, stöter till Soken, äfven i W. Stenige stränder, jämte Klippor ofvan och under watten, göra Segelfarten i Skargården osäker. En liten Å, af hvilken Soken skall fått sitt namn, (Wors, bräkdadt af finska ordet Waara joki, Brook an, Wors an) löper genom Moderkyrkolänet. Den tar sin början inom nämde distrikt, $\frac{1}{4}$ dels Mil öster om Moderkyrkan ifrån Wors Träsket, hvarifrån den $\frac{1}{2}$ Mil löper i södh SW till öfre delen af Soken; därifrån löper den genom en lårdal i W och NW riktning tillbaka förbi Kyrkan, och faller $\frac{3}{4}$ dels mil nerom den ut i en vik af Saltfjon emellan Karfors och Bertby byar. En annan äfven liten Å, vid hvilken Kimo Bruk och Arawais Masugn äro belägne, tar sin början från Rökas Träsk, går genom Kimo och Arawais byar i NW till Saltfjon, $\frac{1}{4}$ dels Mil Norr om Arawais Kyrka.

Flewa vidsträckt Marsar, samt smärre Träsk och Karr, till större delen med utfalls lägenheter, finnas i Soken. De utarbetas flitigt till Kystländer, hvarmed ärligen fortfares. Större Träsk nägorlunda firkirke, äro Pitkajärwi, $\frac{1}{2}$ dels Mil långt, Kalapa och Wors Träsket, af lika längd, Kaurajärwi $\frac{1}{2}$ dels mil långt, alla inom Moderkyrkolänet; Käskis, $\frac{3}{4}$ dels och Rökas $\frac{1}{2}$ mil långt, höra till Arawais Kapell; dessa äro ifrån Kaurajärwi förenade genom Bäckar till Bruks dammen vid slutet af Rökas, hvarifrån watten, efter Brukets behof, nedsläppes i Kimo an.

Förmanen, som omväxlar efter desshiljaktige lägen, består merendels af Ler= mylla med Lergrund, eller Sandmylla med Ler= eller Sandgrund. Från Arawais Kapell begynner egentligen den sandblandade Förman, som sedan långt efter Sjöhussten sträcker sig Norr ut.

Sokenes Latitud är vid Moderkyrkan $63^{\circ} 90'$, och

Longitud $39^{\circ} 50'$. Luftströket af medelmättig Temperatur. Värmen begynner merendels Kringom d: 24 April; sommar värmen i början af Juni och fortfar till slutet af Augusti, då den aftager efter hand. I början eller medlet af November infinner frosten sig. Vinterfrost, som sällan blir varaktigt förrän i midlet af Desember, ^{best}varar till Martii månads slut. Kälkottet inträffar olika, merendels i medlet eller mot slutet af Maj, allt som vintern och våderleken varit. Flostringen i Änffer i medlet af April, och i Sjon i början, sist medlet af Maj. Högsta värmen når stiga till 32 a 34, högst 36 grader: Kölden något är till 40, så att Löskjilfret stelnatt; annars vanligt till 30 och 36 grader.

Stormar inträffa sällan. Värtiden äro N, NW, W, och hösttiden O, SO, rådande.

Frostnätter i början, oftare i medlet, äfven mot slutet af Augusti, äro icke fallsynte, i synnerhet uti Kimo och Lottax byar, hwareft i anseende till de dunster, som nattetiden upstiga från Änvid den förra, och ifrån en bäck, som genomlöper den senare, frost oftare än annorstädes i Soken infaller.

Landet är i allmenhet fruktsamt. Af Mineralier finnas inga synnerlige. I Arawais Kapell har funnits Koppar= och Jern Malm; men af saringa hållt, att den ej förtjent upbrystning.

Källor, både med friskt och dufvigt watten, finnas flere i Å= och Bergsliderna. En del af dem afföra en gul okra, som jämte Ähl bark nyttjas att färga Ullgarn Brun.

En Hälso Brunn finnes ett stycke från Kyrkan. Den har icke ännu blifwit Chemice undersökt; men wisten förnytt i flere Chroniska Sjukdomar, Gikt, Admoroider, Swag Mage, MasKar, m.m.

Värmen har i sädare ären betydeligt aftagit.

af Fluss=
Sammur
fall Kist
into Sotken
Läger=
och nya
som i affe
1720,
lylla Sand
eller Ett
i Sandland
enlygen
in

Soknens längd i S och N är $4\frac{1}{2}$, och bredd i O och W $3\frac{1}{2}$ mil på de bredaste ställen. Öfre / Södre / delen af soknen är tätast bebodd och måst upodlad. Marken är ofverallt behörigen. Storskiftad och valagid. Summariska beloppet af Aker, Äng, Skog, Markar, Berg, m. m. kan blott af Landtmätari Kontoret upgifvas.

Soknen är fördelt i 3 kyrkogäll, nemligen: Moderkyrkolan, Ararais och Maxmo Kapeller, belagne, sett förra i N 2 mil, och sett sednare $1\frac{1}{4}$ mil i NW från Moderkyrkan, lagge vid Bjökanten. Byalagen i soknen äro 25, nämligen: 19 i Moderkyrkolan, 2 i Ararais Kapell, hwartil af ven Kimo Brök med Ararais Masugn hörer, samt 4 till Maxmo. Öfre / Södre / delen af soknen ligga Byarne tätare till hvarandra, de fläste in vid Än, som loper genom soknen; där äro gårdarne i byalagen nog tätt belagne intill hvarandra; i sednare tider har dock en och annan gård utflyttning skedd, ehuru icke all tid till betydligt afstånd. Norr om Kyrkan och i NW äro byarne mera spredda, på $\frac{1}{2}$ a $\frac{3}{4}$ mils från hvarandra, samt gårdarne merendels på längre afstånd.

Hemmanen i soknen äro 266 och utgöra i Mantal $164\frac{29}{48}$ hela två och Klufna 771, hvaraf de minsta äro $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{12}$ del, och de fläste $\frac{1}{6}$ dels Mantal, hvaribland finnas ett större Boställe, Tottefund kalladt, $3\frac{5}{24}$ Mantal, Öfrste Boställe vid f. S. Österbottens Regemente, hwilket njuter Säteri frihet å $1\frac{1}{2}$ Mantal, och $1\frac{7}{24}$ Mantal Krono, ett större Kyrkoherde Bohl $1\frac{11}{12}$ dels Mantal. Alla äro skatte, utom 3 Boställen och två Hemman. Boställen göra i Mantal $2\frac{1}{16}$ del och Hemmanen $\frac{12}{46}$.

Uti en del Byar finnas 1100 Tunmland Marka Mantal,

och en del 450; men i de fläste 750 Tunmland; nyttig mark hafvas under de fläste Mantal 90 Tunmland.

Inga Öfrerlöpys jordar, Krono eller Sokne Allmänningar finnas. 266 Dagsvärks Torpare, en del belagne $2\frac{1}{2}$ mil från Hemmanen, en del $\frac{1}{4}$ dels mil, af ven närmare, njuta vanligen $1\frac{1}{2}$ Tunmland Äker och $3\frac{1}{2}$ Tunml. Äng, hwaföre de göra $2\frac{1}{2}$ och 16 Dagsvärken årligen, om de hjälpe arbetat Torpet; men i annanhändelse 30 a 40; äro Torparorne Köpte, göras inga Dagsvärken. Inhysses Torp finnas flere i hwart Byalag, belagne merendels på någon stenig backe, med ringa upgräftad jord till Potatis land.

Den Församlingen fanns år 1820, — 7011 personer. Folk Stock till Kommer öfrer skottet af födda till 1824 års flut — 557. så att hela folk mängden då var — 7568.

Wid Tabell-värkets början 1749, funnos 2751. så att hela förökningen stiger därifrån till — 4817. sedan minskningen år 1810 af 401, den enda hela tiden, blifvit öfveragen.

Seminarietter på landet woro 1749: 289, Mannkön, 284, Qwinkön, Summa, 573.

Barn och Tjenste folk öfrer 15 år — 302, Mannkön, 333, Qwinkön, Summa, 635.

Hushåll, Matlag, Präkar, undantagne de gemene af Krigsfolk, samt utfattige och cländige — 304.

Seminarietter på landet woro 1775: 379, Mannkön, 380, Qwinkön, Summa, 759.

6. Barn och Tjenstefolk öfver 15 år voro år 1775 — 354 Man Kon,
443 Kvin Kon,

Summa → 797.

matlag, 542.

Enligt 1820 års Tabell fanns i Pastoratet:

mindre årige under 15 år —————, 2676.

Ståndspersoner, Handtvärfkare, bräglige

Bönder och Torpare, som uphört med jordbruk → 260.

Summa → 3536.

Så att arbetsföre Bönder, Torpare,

Inhysses män, med Hustrur och Barn

öfver 15 år utgjorde Summa, 3475.

Och belöper sig således på Mantalet 21 arbetsföre Personer.

På Tjenstefolk, i synnerhet af Kvinnekonet, är tillräckelig tillgång. En stadig och fullvuxen Dräng får merendels 2 Riksd: 32 sk. i stadjel; 20 a 26 Riksd: 32 sk. samma myntsort, eller där emot svarande Puffst, i Lön, samt en Skjorta, 1 par Ull Strumpor, 1 par dito Vantar, 1 par Saxor, 3 par hvardags skor af Kalfskinn till öfverläder och Kobelingar till bottnar, 1 par Hamplärfts lång Byxor och Tröja, årligen. Unge Drängar få Penningelön i mindre proportion, efter ålder och duglighet, jämte Klädesperfedlar. En Piga erhåller 1 R 16 sk i stadjel, samt 10 R 32 sk Banko i Lön; i stället för Klädesperfedlar, får hon föda för 2 a 3 Får, jämte frihet, att lediga stunder om dagen vintertid, sedan Ladugårdssjyflorne blifwit besörjde, spinna åt sig själv. På öppen mark går hon dagligen i arbete, lika med en Karl.

Landbönder äro få, och merendels på färdane hemman, som tillhöra omtyddige Barn. Contracterne äro olika, efter Hemmanets godhet, och betalas, sedan allmänne Skyldigheterna till Skylderne blifwit erlagde, 2 a 3 Tunnor Spannmål årligen.

För Dagspenning fås Arbetare nog både Ande- och Skjörde tiden, afven desjemellan: Andetiden betalas 16 sk Banko, om dagen, jämte Kost: Skjördetiden betalas allmänt 1, och då Skjörden brådskar, 1 1/2 a 2 Rappur Diag om dagen, samt mat. Mörkare Kosttiden betalas 4 a 5 sk. Gr. ljusare Vintertiden 2 sk Banko för dagen, samt Kost. Vårtiden på öppen mark, lika med Sommarens. Det enda arbete, som brukar ske genom Beting, är gräfstande till åker eller Kvitmland, samt dikande, då för ett Rappland betalas 26 sk. Gr. a 32 sk Banko Rapplandet, allt efter Markens mer eller mindre oländighet. För en famn vanligt Dike betalas 2 sk Banko.

Soken är methodise Skattlagd år 1688, men efter hvilken Method, kan icke säkert upp gifvas. Präntorne äro tid efter annan redfatta genom Mantalens skedde förmedlingar, hvar till orsaken varit: att Allmogen vid sine Nybygges utsyningar beträmt Mantalet till en viss storlek, men sedermera vid Storskiftet år 1768 erhållit mindre Mark.

Förde boks eller Grund Präntan på ett helt Mantal är 9 R 17 sk. Banko, eller nu för tiden 12 Rub. 92 2/10 Kop. i silver, hvaru i Boskaps penningarne ingå. Grund Präntan utgår i Spannmål, ortt Kost, Smör, Fisk, Solg, Gjara, Humla, Hö, Dagsvärken, Oxer, Får, Gås, Höns, Agg, Präffkin och Penningar; allt bör kunna betalas in natura, utom Gås, Höns och Präff.

Militairen har 74 1/2 Mantal indelt; och Krono Fogden med Fogde tjänare 15 1/4 mantal.

of Hus-
S. om
full Riksd
into Socken
i ligen
och nya
som i affe
1820,
lylla, Sand
eller Est
Lundland
enligen
i

Hemmanen äro Proterade under f. I. Österbottens Regemente och utgöra 106 Soldate Proter, af hvilka Wägarne afgifterlagges med 2 Tunnor 20 Kappar, hälften Påges och Korn, samt en Summa Hafra.

Landsvägen är bekvämlig att icke mågt hålla, äfven som en tredjedel af Bron öfver Lillkyrä Elfvän, hvar till ännu kommer vägen på Tawast Skogen, 1/4 mil, på strödda bitar inom 2 mil, jämte en Bro öfver Nummijärvi å, 1 1/2 famnar lång, hwilken Wörå Soeken en sam måste underhålla. Hällskjutten besörjer wid 3 Ordinarie och 2 Bi Gästgäverier; Tourerna äro 4 om året och 12 Dygn på Mantalet hvarje Tour. Påstgårdarne äro tre, nämligen Murkais, som för Posten till Lillkyrä 1 1/2 mil, samt Norrut till Kosjoki 7/8 mil, därifrån till Ararais 1 1/4 mil, hvarifrån Posten afgår till Munjala 1 3/4 mil.

Åkerbruk och Boskaps skötsel är Soken boernas Hufvud näring, hvar till kommer Kolande till Bruket, något Järubränneri och Fiske af dem, som bo vid Hökusten. 3 Båtar och Fartygs byggnad äro Sokenmännen ej särdeles inkomne, emedan ingen winst därigenom nu för tiden erhålles, sedan Fartygs Byggnader blifwit till det mesta aflagde.

Flere smärre Husbehofs Wattuqvarnar, 2 Tullqvarnar, en wid Bruket med 3, och en wid Masugnen med 2 par Stenar, 2 Wallmars Stampar finnas i Soken.

Kimo Bruks så kallade Nedre Hammaren, jämte Kupiphammaren, belägne i Kimo by, 3/4 mil från Ararais Kapellkyrka och allmänna Landsvägen, äro anlagde år 1703, samt Öfre Hammaren, som ligger 1/4 mil österut från den Nedre, år 1732, i Kimo Ån, som ledes sitt ursprung ifrån Roukas, ifrån Nedre Hammaren ungefärligen 1/2 mil öster ut belägne Träsk, och faller ut i Salt Sjön 1 mil norr om Bruket sitt närmste Hammare.

Wid samma Å och Ararais by, 3/4 mil från Nedre Hammaren efter vintervägen och litet öfver 1 mil sommarvägen, är Ararais Masugn belägen, samt tillaledes år 1703 anlagd.

Per medium kan antagas, att emellan 3 a 4000 Skeppund Järnmalin, och 6 a 700 Skeppund Kalksten årligen in skeppas, hvaraf förädling till Sackjärn wärk ställes, ibland mera och ibland mindre, allt efter Kolltillgångarne. Som dett mesta består af Utö Malm, hwilken är fattig, ehuru utan oarter, så har productionen gått till högre, än 33 1/2 Procent. 4 fallan

Wid Kimo Bruks bägge Hamrar; bestående af 2 m Hårdar hwardera, utgör Hammarskatten 1 1/2 Skeppund, hvar för det tillättna smidet ej går till högre än 1150 Berg wigt årligen. Ut skeppningen af Stång järnet, äfven som af ståtningen där af, är mycket olika; dock kan antagas, att 6, 7, a 800 Skeppund årligen exporteras, och 2, 3, a 400 Skeppund inom Landet förestyras. Bruket's watten tillgångar bestå af Roukas, Käskis och Kaurijärwi med hwarandra genom Bäckar kombinerade Träsk, warande wid utloppet af dett förstnämde, där antager sin början, en Hällwamm inrättad till wattenets bekvämande. Drägnige Somrar och blida Wintrar meddela dessa referwoirer tillräckeligt watten för wärkens jämna gång; men i motsett fall uppås brist. Utom Bruket's egna Landbonder, som årligen lefverera girga 550 Laster Kuhl, har Bruket tillförsel där af ifrån Wörå, Lappo och öfre delen af Nykarleby Soken's Allmoge.

Ifrån jordbruket låter Allmogen sig icke gärna dragas genom några Bi-närningar Sommartiden. Brånwins tillwärfning och Ty wärr! hemliga Progerier äro Allmogens Bi-näring Wintertid, sedan andra tillfällen till förtjenst i sednare tider uphort. Af denna näring har dock Soken ingen hynerlig winst, emedan en stor del förtäres hemma.

Saltpetter tillwärfningen har före sista Kriget varit anseelig, så att mängden hemmans ägare kunnat aflata 50, 70, till 90 tlb,

Flas=
Sörmsu
Fäll Kärka
Wito Sötkie
Lägen
Sels nya
Om i aff
1820,
lylla, Sand
eller Ett
Sundland
en higen
in

a 5, 6, 7 Apr. Utdet; men är nu mera till det mesta aflagd, sedan för
Utdet icke betalas mera än 7a Uplåtar Prikogals.

De Marknader, som förr hållits i Soken, äro numera indragne
i anseende hvar till Allmogen nödgas till Wasa Marknader fram för
sina affättningsvaror, som bestå i Smör, Rött, Fläsk och Salg.

Inga andra Handaffögder idkas af Allmogen, än Husgeråd
och Rör Redskapers förfärdigande. Vinterfyllorne förrättas icke
efter någon särskild indelning, utan användas nämdet tid till Hör fram
fläpande till Ladugården, Wedens huggning och hemkörning, på $\frac{1}{2}$, oftast
 $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ mils afstånd, Gödsels utkörning, Fyllnings Korande på vågan
ne, Kolande, Timmer, Virkes och Gårdsels hemkorande, m. m.

Qvinnorne äro tilltagne och kunnige uti sine inre Hus=
hålls fyllor. Den tiden om hösten och vintern de äro ledige från Lada=
gården och matlagning, bryggning och bakning, användas till spå=
nader, väfnader och stickningar för husets behof. Vårtiden biträda vid
X janing jordbruket med plogande, harfning och dikning, sommartiden med
Hö slättern, om hösten med skörden och tröskningen, så att en qvinna, o=
bar mark, är näst lika med en Karl fyllsatt, och hon den Qvinna an=
fjedd med förakt, som i landbruket gifre en Karl något efter, så framt
icke sjuklighet gör henne mindre duglig.

Barnen vänjas i god tid till lämpelige göromål. Gamle
och bräcklige Personer fyllsatta sig med lättare arbeten både inom
och utom hus, allt efter hvar och ens förmåga, så att inga egentliga
ledigångare eller lättningar finnas. Inhyses och Bräckstugu hjon
söka med hvarjehanda arbeten hos och åt andra, förvärfva sig föda
och utkomst. Blotta nöden kan förmå en eller annan till utvandring utur
Soken; men i allmänhet trivas hvar och en hållt hem. Sommartiden

söka och yngre med arbete i Wasa Stad förtjena sig penningar.

Allmogen är till Kroppsställningen stark och trefsen, läragtig och
ej trög att fatta. Om än en och annan af de äldre är intagen af gamla förde=
mar och vidskjelle, kan dock den yngre generation, såsom mera lättsinnig, icke
beskyllas för sådant.

I allmänhet är den nu upväxande generation föga upmärksam
på Värdeliken; blotten och annan af de äldre förstår ännu ett följa de
de Gamles märken och föreskrifter. Månen till eller aftagande tror dock
hafva mycken inflytelse på Sårningen och Skörden, samt andre hushålls
förrättningar, hvilka invättas därefter, såvida det låter sig göra.

De indragne Helgedagar användas ofver allt till arbete.

Vanligtvis stiger folket upp vinter tiden Kl. 5 om morgonen, och
utom den korta tiden, som åtgår till åtandet, är man hela dagen fyllsatt till
Kl. 9 om aftonen, då man går till sängs. Sommartiden, under Höberg=
ningen, stiger man upp Kl. 3 eller 4 om morgonen, och går till hvila Kl. 10 est. mid.
Då består man sig och efter middags målet i timmes hvila, men icke efter
de andre målen, hvilka hela sommaren äro fyra; sällan består andra tider
af året någon hvilostund, utom under strängt arbete.

Folket är i allmänhet fedigt, men något stolt och sträft, och
låter sig icke gärna förtryckas; är snott lättrogt, liksom artigt och ynnik=
tigt i sitt tal, pålitligt och trofast i sina förbindelser; men inom sig ofv=
erådigt, oförskräckt, löjdt för fylleri och slagsmål. Hufvader och bedrä=
gerier äro sällsynte.

Sokneboerne

Flere Beslut äro af i Allmänne Sokne stämmor vidtagne, både
i ekonomiskt och moraliskt afseende, och af Hårad Rätten stadfastade.
Desutom är i hvar Byalagen vis af kändhöfvinge Embletet faststald
By Ordning antagen, hvaraf hufvudsakligaste innehållt är: Att Alder=

mannen, genom butikke, sammankallar Byamännen till öfverläggning i förekommande ekonomiska och politiska mål, hvarvid flästa rösterna gälla för beslut: anställer årligen med biträde af tvänne bisittare, fyra alla närkesgårdar i Byalaget, och tillhåller hvar och en att förbättra det felaktiga: sjuar afven vartiden alla eldskåder i boningshusen, och sönderbrister med tillhjälp af sine bisittare alla ugnar i Prior och Badstugor, som pröfvas odugliga och farliga att vidare eldas uti: alaggar vid vite reparation, där det tarfvas, och tillser att den blir värdstald. Alder-mannen bör afven sjuar diken på åkrarne, huruvida de äro försvarliga, hafva uppgift öfver bya vägarnas vidmakthållande, Kreaturens inspannande på ångarne till betning höstetiden, samt utörfvande därifrån i slutet af våren, m. m. ehuru väl det mesta här af oftast blir försummat.

Jäm för pag. 31.

Skole anställt för Ungdomen finnes icke, utan betynas den af en och annan Barna Lärare.

Sparfam och tarfligi sitt hus, är Bonden dock Källhare och gäddbruk och Kalas, vid Bröllop, Barn- och Graftol, hvarvid ingen omkostnad befinnes. I goda år befinnas knapt någon fin spannmål till framtida förråd; utan det mätta förstöres till brännvins bränning. En Låne spannmåls inrättning är af Moderkyrko länet antagen samt af Rysers. Senaten faststald; men har ännu icke kommit till verkställighet. Till 24 Rappnar å Mantalet är årliga insättningen bestämd i goda år. Ehuru myr växt är ej fallan inträffat, har dock Allmogenhet i allmenhet icke varit van att gräpa till nödbrod, emedan de eigit förråd icke räckt till Kronan bistatt med spannmåls lån: de fattigare hafva dock nödgatts inblanda Stamp eller Sunn Drank i sitt nödbrod; men aldrig bark eller andra ämnen: På Islands Moss är ringa tillgång, meraliks väl af Den Mossen; men ingendera nyttjas. Att på förhand vänta sig vid någon slags nödfalls föda, är alldeles oränligt.

Magazins

Till de fattigas underhåll betalas årligen 16 Rappnar Säd från mantalet, som gör 83 Tunnor 23 Rappnar, hvilka, jämte inflytande Sakörers Medel och Föräringar af Pastor i Kyrko Rådet till de mest behöfvande anordnas.

I sin matordning nyttjar Bonden till frukost upvärmad välling eller mjölk med gröt, som blifvit öfver sedan förra aftonen: till middag och mellan mål saltt fisk och sur mjölk; till afton mål gröt, sängar i vickan, samt välling och smellan: vid strängare arbete bestas en silbunke till frukost eller dricka i stället för surmjölk. Så länge förnödenhet räcker till, ätas de Richte med begärlighet nästan hvarst mål, både varma och kalla. Söndagarne bestas man sig något bättre, såsom grynell eller ärtsoffa, med kött eller Fläsk, m. m. Gryngröt alla högtids dagar.

I bakning och vanlig huskosts tillredande äro Lwinfolken skicklige och väl inkomne, sitt dricka tillreda de af Korn maltt; en och annan fattig brygger Enebars dricka, det de få kilart och utan synnerlig öfsmak. Godt brod och godt dricka (när mjölk ej finnes) hvill hvar och en besta sig.

Allmogen är i allmänhet icke yppigt; men dock i sitt tycke väl kladd; (Y) Mankonet i en lång mörk Grå Wallmar, Rapprock, med väst och byxor af samma tyg: vid högtidigare tillfälle Troja med ärmar och korta skjorten samt byxor, af blått wallmar; väst af randigt hemsvafvit ylletyg, där i rött och gult är mest rådande, samt gul eller grön hemsvafven ylle gjordel: ungdomen nyttjar långbyxor af grått wallmar. En väl kladd Lwinna skall ha en Sidentygs bindmössa, de äldre och gifte af svart

4 Hvaruti skilja de sig märkbart drände närgränsande sinfka boknarne, där öfver allt, afven bland dem som lefva af bark brod, den största och ofmakligaste yppighet i klädelsen är rådande. Måra boerne rikta ej mycket Handelsmanmen. De äro mest kladda i hemgjorda kläder.

Anmärkn. af Med. Doct. Jag. Wegelius.

flor =
S. rimmur
fall Kirkas
vito Sorkie
i lågen
och nya
lorn i affe
en 1820,
lylla, Sand,
eller ett
Sundland
en lågen
in

de yngre af Ljusröd eller orange färg, fasthållen med en Silkesduk, Knuten i rolor öfver hjeskan; ett bredt snets Stycke, Frånne Silkes halsdukar; sejs Hora Charlar med Silfver bristkor uti, såsom deras flincka Systerar eller en Silkes och en Cartuns öfvan på den förra, Tröja med korta Skjorten, de förmodigare af svart Schalong, andre af svartt eller Blått hemväfvet ylle, Kjortel af Blått, mera allmänt randigt, vid högtidigare tillfällen ähta rött hemväfvet ylle fagg, förkläde af Cartun. I hvardagslag nyttjas hemväfven randigt ylle Kjortel, liffstycke och förkläde af dylikt fagg, samt en Kort Tröja utan Skjorten af hamp eller lin larft.

Bläddrägt

Brucks folkets liknar Handtvärkares och mindre Berger Skapets i Städerne. Masugns folket närmar sig mera till Allmogens i Ararais Kapell, och denna liknar mera Nykarleby, Seckne Allmoges Klädnad.

Mankonets forgtid utmärkes med svarta ryxband, pradt Halsduk och orakad hake; Kvinnekonet åter är alldeles svart klädt, och visar sin djupaste sorg i dett yttre med svart mössa utan stycke, samt svarta Kläder.

De bonings Rum, som i sednare tider blifvit upförde, äro öfverallt rymlige, ljusa, och uttränga efterhand, de äldre mörkare.

Hvar Lördags afton, Höstetiden oftare, i synnerhet hvar gång efter slutad Frostknig, sker Badning, hvaraf Kroppen renas och upfriskas.

De fläste aktenskapingars emellan 15 och 20 års ålder, och hålles i tillbörlig helgd. Ehuru afvetsamt folket i allmänhet är, blir dock barnens Skötsel och uppfostran mycket värdslösad. Öfverlämnade åt sin fria vilja, sedan de kunna gå, löna de i en tunn Skjorta, vintertiden i en ylle Kolt, hvar de behoga, hvarfore de ock blifva hårdade och raske, till dess i yngel åren brännvinets öfverflödiga bruk och därpå under rusigt tillstånd ädragne förkupningar, gör dem

mera Krafelige. I moraliskt affende sträcker sig uppfostran blott därhän, att de förändras till någon Bärna lärare, att lära sig innan och utan till fine Christendoms stycken, hvarvid blott minnet, men icke förståndet, sysseltättes.

Väggen är allmänt antagen, och förättas för närvarande af Medicinæ Doctorn och Kapellanen i Ararais Magister Jakob Wegelius, Pastors Adjunkten Jonas Laagus samt Cantorn Wergren.

Utom Frostan, som stundom vartiden är gängse, särdeles vid Sjökanten, kan Secknen icke sägas vara disponerad för några visse Sjukdomar. Febrar af flere slag, näst Fluß Febrar, bortrycka de äldre. De fläste af Barnen dö af Maggyra eller Älta. Såsom hurs gaver nyttjas invärtes, hettlande saker: brännvin, hvit lok, stark peppar, Turkisk peppar, m. m.

Ehuru flere under inqvarterings tiderne blifvit besmittade af Venerisk Sjukdom, hafva de dock genast, efter Höga Lederbörandes föranstaltande, blifvit affände till Curhuset i Wasa, så att Sjukdomen icke fått utsprida sig. Med förakt och afsky anses allnänt de besmittade, äfven så de därför blott misstänkte.

Flus-

Svinnar

Till Kirka

uto Secknen

h Lügen

och nya

lön i affe

in 1820,

lylla, Sand,

eller Ett

Land

enligen

in

Andra Afdelningen.

Den allmännafte grund= eller bottenjord i soknens åker isä-
tagter är Lera. Matjorden består vid Moderkyrkan och Maxmo för-
nämligast af Lermylla; men i Ararais af lör och sandblandad mylla.

I södra delen af soknen äro åkrarne till sine lagen jämne, något
fluttande i Öster och Vester emot ån, samt utgöras af större och sam-
manhängande fält, måst omgifne af ångar, backar och Berg med barr-
skog, utan synnerlige impedimenter af backhymylar, jordstenar eller blin-
de Kallsprång, hvilka till större delen förkomma i norra och västra de-
larne af soknen, där åkrarne äro mera spridda, fluttande kring höjden
och åt sjökusten.

Beloppet af Tunnland Åker på hemmanen Per medium 50 Tun-
land Åker, 60 Dito Ång på Mantalet, Rytthänderne oberäknade. Ett
4 dels Mantals hemman skötes af 3 a 4 personer, eller flere, om tillgången
är på fullvaxne Barn.

På Linder och gamle igenlagde Åkerstycken är ringa tillgång.
Stenbackar af bördig grund begagnas så mycket med hinnes.

Stånghel kring Åkrarne består af vanlig gärdsgård, med gärd-
sel och stor af Gran, hvar par af störrarne till en famn afstånd från
hvarandra, och Trädorne 3 a 4 emellan hvarst band, hvilka vanligen äro
3, och spåda Grantelningar. Att bränna stören i tjockare åndan, eller
undanskota matjorden, är ej brukligt, ehuru nyttan därav nog samt är
känd. Stånghel arbetet förättas hällt vartiden, då en Karl laggar 40 fam-
nar ny gärdsgård om dagen, eller 30 dito gammal, då han tillika
skall nedrifva den och tillpatta de brukbare stäfrarne. En ny lagd

gärdsgård står omkring 5 år, eller mer, efter jordmans beskaffenhet,
innan den behöfver omläggas. En och annan Stengärdsgård, dock af obe-
tydlig sträckning, har blifvit anlagd omkring sådana åkrar, som upbra-
uts af Stenig backe.

Utom Råg och Korn, fyradigt, samt hvit och svart Kärr,
nyttjas inga andra sädes slag.

Åkern är öfverallt indelad i tre Skiften, af hvilka en tredje del
ärligen träder. Någon obetydlig del af trädes Åkern nyttjas till Hamp-
och minst til Linland; det öfriga till ingenting.

Åkrarne äro, sedan Storskiftet öfvergått, på de fleste ställen lagde
jämnbreda tegar, som merendels flata flutningen nedåt ån, ehuru den är mer
eller mindre affällig, och äro af bredd efter markens belägenhet, eller deras
våldriga läge, omgifne af lagliga aflopps diken till olika djup, rättadt efter
markens flutning, samt af skurane af träd diken, måst dels jämna. Vår-
tiden efter slutad säning, förättas dikning på de trädes åkrar, som
är för detta; afven höstetiden på nya gräständer, utan att den ena års-
den anses förmånligare än den andra. Dikas mullem utkastas från te-
garne midt på åkern med spade, eller uphöres med Mullföror, och sönder-
slås med spade eller Torf yxor. Om betning är nämdt sig. 7. Vanligt gräf-
es af en Karl 10 a 12 famnar nytt lagligt dike på de längre dagarne. Re-
arne undanskjutas af en del med spade, men bibehållas af andra till stadgande
af dikens breddarne. På åker Hö göres icke synnerligt afseende.

De Åker=redskap i soknen nyttjas, äro Trädstock, här kallad
Fogk=åhl; Gaffel Rog, hwaråhl kallad, af alla i Ararais, Storwa och Mull-
för. Trädstocken göres af Björk: Stilen till 12 quarters längd: Stilen af farn,
Summ lång, 9 dito bred, fastes med 3 spikar. Gaffelplogen är af vanlig
sammanfattning.

af Hus=

; Grannar

; fullt Kärka

; nito Socke

; i Lagen

; och nya

; som i aff

en 1820,

; mylla, sand

; eller Ett

; i Sandland

; renhijeri

; in

Mullfolande grepar nyttjas blott vid mullfarors upkörande på sådd. Prägåker.

Harpsen utgöres merendels af två, stundom och 1 och 3 afdelningar; hopfogade med järn länkar; taggarne äro af järn, fyrkantige, raka och smalare nedra ändan.

Mullföror, med korta kedjor vid öronen och skaklar för en häft, nyttjas af någre.

Andra Redskap äro icke kända af Allmogen. *om våren*

Af Stubbjärdet upplöjes om hösten säsens del först på Kälans dött tillamnade Kornlandet, som varit besädt med Präg. Om våren och sommaren plöjes trädets åker för förra årets Kornland tre gånger: först straxt efter slutad Kornsänning, sedan Midssommartiden, och sist kortt före höstbergringens början. Vid all plöjning i åkt tager, att den först sker på tråran, och sedan på längden af stycket. Dettom hösten på tråran upplöjes Kornlandet, upköres om våren längs at, besås och harfras. Korkornen sönderslås med handklubbor, straxt efter skedd sådd.

Att meänågra tillblandningar och gödsel bädden, är oräntligt, afren som ursak af gödsel för jordman och bädes arter. Ralkorn och tomt mylla nyttjas med utmärkt förman, när tillgång är därpå. I början eller slutet af vintern utköres med fläde, så med härva, den året öfver samlade gödseln på det blifvande Kornlandet, och stjelpur lastats på styckena, i proportion af tillgång på gödseln, utan afseende af något till Sunnlandet. I Ararais kapell utsläpas all spillning med härva. Om våren, ungefär 14 dagar si Ararais hållt kortt före sänningen, utbreder eller kastar gödseln med grepar kring tegarne, och nedplöjes så snart Kälans är utur jorden. Ararais tredje är gods samma skifte. — Preaturen hållas sommarn öfver på den instängde Ladugården, och upskotas den fallne spillningen om hösten i hög. Af vad spillning drages i allmänhet ingen

nyttja, sedan saltputteri tillverkningen upphört.

Jordman och läge väljes icke, utan får alltid trädets åker med Präg, sedan midskorn och huilar tredje året. Sänningen förrättas hållt i Ny, när väderleken möjligver dett: Kornet kring om gamla Ericus mäsjan, i Ararais och Skarvården fallan förr än i början af Juni i Prägen Bertils mäsjetiden. Som ingen kanner innehållet af sin åker till Sunnlandet, så är man efter gammal häf, liksom tatar på frågjord; af Kornet $\frac{1}{2}$ del övera, än af Prägen. Prägen kanner fallan mogna innan sänningstiden, hvar för den merendels är gammal, och alltid tidigare än ny Präg, som blott i nödfall, och det mera i sednare tiden, nyttjas till utsåde; des spönning i gödsel vatten, eller andra ämnen, brukas aldrig.

Den utsådde badden nedmyllas med harf så djupt, att den be- täckes af jorden; stundom och nedplöjes i Ararais på demäst sandige å- erar, och då starkt torka om våren längre tid fortfarit. Två eller tre efter hemmanets storlek plöja och harfra, en får.

Efter åtta dagar skjutur den utsådde badden i brädd, om icke starkt torka inträffar. Des förr eller efter sednare blomstring och mognad eror alltid af väderleken. Stark brädd om hösten, som fallan inträffar, af- jelpur, ehuru nog sällan, med färs insläppande till betning. Sniglar och Rot- rask äro främmande gäster, som högst sällan visa sig. Sedan man värtiden vid askas nästredde bjudit till, att så drifvor vid gårdens gårdarne bortfrätte, fräffas den visnade brodden, ehuru icke alltid. Ögras slag äro i Korn lädet synnerhet: Tistel, Carduus lanceolatus; Rister, Laminum album; Skjör- kommor: Chrysanthemum leucanthemum; Suger: Galeopsis tetrahit; Midssommars blommor: Ranunculus acris, Åker senap: Sinapis arvensis; När Rål: Brasica campestris; samt på nygräffade åkrar, afren de löde i ragnige somrar, Tistel: Aira. Prägen besäras sällan af annat gräs, än nämde Rister, Skjörblommor och åker senap. Örfakant tillgrä- nen äro ragnig väderlek sänningstiden, stundom mindre sprickande utsåde.

Att på något sätt utrota dem är ej kunnigt. Tiffeln utrotas genom djup plöjning, att rötterna komma i dagen och bortskaffas.

Tecknen till Skördetiden är, när Prägen är fullmätad och en kärna kan afbrutas med lätthet på midten, samt kornet gulnat och kärnan är hård, då det skjöras straxt efter Prägen. Hansskäva, som alltid nyttjas, anses med föra mindre spillning, än Eia. Prägstubben kvarlämnas 1/4 arter lång; Kornstubben mindre. Af en person afbärgas ungefärligen 6 hampblad Präg eller 6 dito Korn em dagen. Axen upplockas noga af hvar och en som skjördar; afven af mindre barn. Af Präghalmen fattes vanligt 12 band i skyl, med betäckning af tvänne sammanbundne band, som kallas Hatt. Kornet fattes i skylar; så många så kallade pjunkar som rymmas under tvänne ihopbundne band till betäckning. Hansjör nyttjas alldrig.

x eller band

Piorne äro inrättade med 2 a 3 affättningar; Murtaket täckt med näsror och däröfver på Takvid, eller Halm; Golfvet af flat huggne stöckar, ofta af stampad lera, eller bakjord, som öfverstrykes med tjärvatten, och blir hård nästan som sten. Dragrör nyttjas icke, utan gluggar; genom hvilka roken och fuktigheten utsläppes. Ugnas väggarne äro upförde af gråsten, till 3/4 arter bred, Ugnen innanföre af tegel, öfvertäckt med klappur sten, utan håpa, öppningen parallel med gälfvet. Logarne äro rymlige; Slagorne tunga, åttakantige. Prägen wäggslås i Pidan och blandas sedan till den tröskade, innan kastningen sker. Kastningen förrättas med en liten handskofvel af en person på Präg = 2 dito på Korn = Logan. Såden renas sedan från rippor och agnar med draxtor. Tröskningen begynnes efter slutad skjörd, och fortfares därmed sedan beständigt. Vid en Präg Pidas tröskning sympelfattas 4 a 5 personer, vid en Korn Pida 5 a 6.

Till gräslindors eller gammal tuffrig ångs upptagning nyttjas endast gräfte. Gräftningen sker halst höstetid, wägen därpå dikas, dikens mullen utspredes på stycket, torfwen sönderhackas, hwarefter stycket ämnas orörd till sänings tiden, då det, om wäderleken medgifver, brännes med nästrod halm, harfwas, plöjes, sås med Präg, som med harfwas: året är på med Korn, hwilar det tredje, och behandlas föröfrigt som vanlig åker, men tarfwas oftare gödsel.

Karrbruket sker efter den vanliga methoden i landet. Reije och Circulations bruk äro alldeles okände.

Bohwete nyttjas icke. Till Lin-land nyttjas ett stycke af Korn å Kern, af lermylla och med föga gödsel, som besås med högst kappar äro gammalt +2 rö, straxt efter slutad kornsjörd, sedan marken blifwit tillredt lika med Kornlandet. Kansningen förrättas efter behof. Tecknen till Linets mogna är: Rinoppens samt fröets gulnande, då det med händer upryskes, mullen i rötterna afskakas, drages genom en grof kamb, att samla fröet, bindes i små knippor, och rötes i rinnande, halst stillastående watten 8 a 12 dygn, hwarefter det uptages och hänges på gärdesgård. Synia hösten föres det ämte Hampan i Badstugan, att under mätelig wärma torkas, hwarefter det väkas och klyftas. Afkastningen af 5, 10 högst 15 marker räcker icke till us behof.

Hampan sås vanligen på ett inhägnadt stycke af träder å Kern, som gödes halst med häst gödsel, såsom förmanligaft. På ålvern af fröet hafves icke affende. Gallhampan, som tillika med frohampan upryskas, nyttjas af en del icke. Frötoppen samlas med stryking genom en grof radkamb, eller mot kanten af tom fjerdning, föres sedan i säckar på ställe skullen eller annat lustigt rum att torkas, hwarefter fröet affiljes genom draxning. Rötningen sker i rinnande watten, eller i brist därpå jordropar, nästär 8, 12, högst 14 dygn, och uphänges på gärdesgård. Efter torkning

i Badstagan, från Skånska Skåfverna genom bråkning. Ingen ytterligare förädling vidtages. Kampan räcker till husbehof, men icke affalu.

De få Humlegårdar, som finnas här och där, öfverlämnas åt naturens omsorg, utan annan åtgärd, än risqvistars påläggande om våren, till förekommande af ogräs.

Potater odlas allmänt, af en af de ringaste backstabiljon, som kunna åtkomma någon jordlapp. Jordman väljes hälft emellan steniga backar, hvilka genom klappur stenars bortplockande odlas af ren så högt möjligt, eller omkring boringsställen, på Å och Backas brädvar, samt gödes alltid i proportion af jordmånsens bördighet. Trädes å Kern nyttjas icke, af ren som Lerjord underrikes. Där plog kan nyttjas, hvarmed först i senare tider gjordes början, plöjes en fåra, i hvilken Potaterna kastas till ett quarterns afstånd från hvarandra, som vid andra fårans undragande öfverhöljes med mull, och så alltvadare: endast hvar 4te eller 5te fåra lämnas tom. Rynningen sker 1 eller 2 gånger, och när den ej förslår till ogräsets hämmande, upryckes dett. Skafften af Skaras icke för uptagningen. Ottaf mogen knoppplantera fro, har icke någon försökt. Afkastningen räcker vanligen till husbehof vintern öfver, samt till utfattning, af ren till affalu af någre. Potaterna förvaras i kallare eller gropar under hus golvet, eller om de icke öfverrymmas, i jordgropar så djupa, att kylan icke nått dem, då de om våren ertagas. Bladen torras och samlas icke till Boskapsfoder, utan kastas åt Brinkreaturen.

Rosror får icke; Kålrötter odlas till husbehof, Hvitkål af någre: andre Kryddgård växter af inga andre än ständiga personer.

Frukt från trifvar icke här. Stigkelbarr, Svarta, Röda och Hvita vinbarr buskar finnas i Herrskaps Trädgårdar. I Skårgården växer af ren Röda och Svarta Vinbar vidt.

Ängarne, som äro lämnade i sitt naturliga tillstånd, bestå i Södre och Östre delen mästdels af tuffrige Måsar, bevaxte med grof starr: emellan dälverne äro de mindre tuffrige, bevaxte med Starr, Kårvalls (Sjötel) och Fräskan: åt Hafsbandet mera släte och bördige; af ren som vid Fräskes liderne, inblandade med flere blomster slag, ibland hvilka dock inga giftige förekomma. Den i Skårgården växande bräcken, nyttjas med begärlighet och förman. Ängarnes enda skiottel består i utfalls diken på Fjeningeställen. Skog och Buskars afrodjning förekommer fallsynt, an mindre godande: Vattens undämning är alldeles okänd. En och annan är dock beqväm upgrästa tuffrige Ängstapcken till åker, som efter någon tid släppes i linva. Med laglig gårdsgård äro de öfver allt hägnade, utom på några ställen i Skogen, där ris hag nyttjas. Om våren lämpas Kreaturen till bete, så snart några grässtrån viselig, till Kornädden är slutad; efter höbärningens slut, insläppas de åter att gnaga till första frosten infaller. Höbärningen börjas vanligen i midlet af juli och slutas kortt före höstjämningen. Lior nyttjas med raka skaff, frödde med tranne handtag. Ett säta höet brukas fallan, om icke någon ordags afton, då rågnvader befaras. Ladorne äro upptimrade smälare ertill, höjande sig hvarstals upptill och täckte med halm. Skapcar nyttjas icke.

Betesmarkerne äro skiftade, belagne på olika afstånd, högst mil från Bygdäverne, torre, måst backholstrige, bevaxte med Kraftlöse gräs slag. Sedan diken och gropar i torra somrar uttorrat, måste Kreaturen morgon och afton vattnas i ån, eller hemma vid husen. Churu Störren beteshagar äro från Skog afrodde och hägnade, måste dock flere byar, emman öfver, låta sina Kreatur söka sin föda i Skog, Kårr och Måsar: betet är blott en skiftes; Skapcarne hafva alltid särskildt hage; af ren så

Ralfvarne. Fåren beta på träder åkern, backar, eller följa Nötbocka-
nen till beteshagen. Swinkreaturen söka sig föda på träder åkern, eller ut-
marken, hvar de ätkomma. Wallhjon nyttjas blott där kreaturen beta i
Skogen. Sommartid göra Ödjur fallan skada; mot hösten öfverfaller dock
fåren af wargar. Skall Fogde lönas väl; men Skallgång sker icke, så
framt icke Ödjur i öfverflödiga mängd wisa sig, och hafwen då ganska
wärdslöst.

Åf Bofskap underhålles Hästar, Tjurar, så Oxar, Kor,
Får och Swin. Getter nyttjas icke.

Hästarne äro mästedeliga små, starka, snabbfotade och af brun
färg. De fodas med Hö och örter af sonderskeuren Rag- eller Kornhalm,
med påströöt groft Korn- eller hafre mjöl, ståndom Drank. Omalen Säw,
eller enkom bakadt bröd, nyttjas alldrig. Vid infallande foderbrist sparas
dock utom alltid hö åt hästarne, så att andre nödfalls ämnen icke behöf-
wa tillgripas. Fodret gifwes dem morgnar och aftnar, då de öfwen wäl-
nas; middagstiden få de en tunn hö. Wärmkörde slappas de icke till wate-
en. Hvar morgon renas stallet och hästarne skrapas. Tacken med qjörvel
hafwa de alltid på stall, samt under hwilke stunder på resor. De äro mäst alltid
fullt skodde, åtminstone på framfötterne sommartid. Sedan Sälarne blifwit
afrande, fordras de med finare höslag och wättnas lika med de äldre; i tre-
de året wänjas de till små Körflor. Hingstarna utwäras i Hö året, sedan
de forut fått bestiga Stoden, så snart de förmätt. På Stodens äldre, de de slappas
till parning, hafwa icke afseende; utan följa de naturens drift: Dräktige sko-
nas de från swarare Körflor. Alla Körflor ske med hästar, alltid enbett. Om
sommarn nyttjas Kärror: på ångarne skrindor till höets införslande;
Wintertid tjäna de och järnshodde banksladar, med skrindor; som kunna

Julk. 24 1825

N:o 397

Öfvermåttad Skanska

Löi att på Ryska Regeringens
Sändebudsköpingen till Stockholm, i
den 22 Junij 1824,
yttrades öfvermåttad till möta, för jag
nyssat för följande beskrifning af den
den 22 Junij, samt en genomskick
vårskaps om utskickningen, som jag
får att till Regeringens i Stockholm
Mått jag vi försägar den 21 Oktob. 1825.

Öfvermåttad Skanska

aflyttas och påfattas efter behof. Till timmer Korfel nyttjas 2 ne Stöttingar. Mått förekommande sjukdomar hos Hästarne, äro Lvarka och Bogfall, som af skicklige utloknes Hofslagare botas. Fuskare inom Soken nyttjas icke i frärrare handelser.

På ett ij delo Mantal fodes 5 a 6 mjölkande Kor, 1 a 2 ungnöt, 6 får. Drageoxar nyttjas icke. Tjuvar finnas en eller annan i byalaget. De värdas från föteln, såsom annan boskap, trada i tjent i tröje, ofta andra 2 året, fortfarande därmed 5 a 6 år, då de gästrensas och gödas till slagt. Alla andra gästrensas i första eller 2 året, och slaktas de fläste vid 5 a 6 års ålder. Liskalfrar tagas efter ett dygn ifrån modren, och upfödas med mjölk, mjöldrisk och fint hö; sommartid hållas de i en enkom hage, och på hemmarvidgården morgon och afton mjöldrisk, eller furmjölk. Zigor skötas såsom andra Kor, och parat vid tre års ålder. Under vältningen /räte tiden/ får Myölkkon ingen annan ans, än de andre. Efter kalfningen får hon halft maltt dricka, om förrådet möjligwer, eller mjöldrisk och finare hö 3 a 4 veckor. På en ko räknas 5 skrin-dar a 25 tt Hö om året, 1 skrin da Kornhalm, samt ägnar efter tillgång. Om morgonen gifves Kreaturen baddning /här kallade hötör/ af Kokit En-ris lag, med hö, stundom blandadt med löf, uti, hvaraf de få hvar sitt ämbare, samt en Knippe Hö, jämte Råg- och Kornhalm, sedan de forut blifvit wattenade; finnes tillgång på drank, slås däraf of-ran på höt-ämbaret. Middags-tiden få de enlikadan Knippe, af ren såsom aftonen, då de forut wattenas, alltid med Ryllagat watten. Inga andra ämen gytjas till gödning, än Kokite Rällblad, potäter, drank eller mjöldrisk, utom tillräckligt hö. Omalen såd beftas aldrig Kreaturen. Morgon och afton rengöres gälfret och urin rännan, bäs af halm underströs som oftast. Sommartiden hållas de ute på laedugården, som är kringstängd; vid rågnigt väder tagas de inne. Krea-turen släppas ute om våren, så snart några grässtrån börjar visa sig, på ångarne, tills hägnaden efter slutad säning skedd: föras sedan i biteshagarne, så länge Hö-

of Mars-
; S. ämne
; till Fisker
mito S. yk
is ligen-
och nya
som i affe

in 1820,

Vylde, Sand,

eller Ett
Lundland
renhijeri
in

bärgningen påstår, hvarefter de insläppas på ängarne, att där söka sin föda, så länge någon finnes, och intagas om hösten, när intet mer är att äta, och frosten begynner infinnas sig: vanligen i början af October. De slåst Kor Katwa Michæli, Allhelgone, Ryndersmäys och Maria eller Vaffer, (bråkadt ord af vår Fru) dagstiderna, äfven de jemellan, och äro Zwinfolken Stickelige att underhjelpa katningen: i svårare fall nyttjas någon erfaren gammal Gumma. Morgon och afton sker mjölkring, så en kvardagligt ger 3a 4 kvarter i målt, som är starkare eller svagare, efter födan eller bitets beskaffenhet. Mjölken hylas till 2 tum högt i bunkar, hållt vida. Närningen förrättas hätt i handkärna. Till ett lbd Smör fördras minst 70 Kannor mjölk. På a 2 lbd Smör räknas på en Koom året. God Kalfvar upfödas icke till affalu; men till Wesa Stäv och innom Lochners förnyttis Oxar och Slagt Boskap, några Lid-Kor, färskt Kött samt Talg i ringare mån. Hudarne ätgå till eget behof. Öf horn, hår och fransar görer ingen samling. Nöt-Boskapen ansätter sällan af sjukdomar. Boskap pesten yppar sig någon gång i mycket torra somrar, då präservativer och täkemedel icke nyttjas förr än sjukdomen hunnit utsprida sig. Såsom hurs gurer nyttjas sallt lake, sallt petter, hvitlösk, tjara, m.m.

Lären, som äro af vandig Finck vägl, måstedelen hvite, några gräl och pranta, underhållas till 6 a 8 på tydels Mantal. De hållas i warma färskildte hus; utan golf, för sedde med gluggar; täpte med haln under kallare väderlek, men öppne under mildare. Vårtiden utlagas all den göfel, som hösten och vintern öfver blifvit samt ä, hvarefter gammal haln och bäs på strö som oftast till bädd under dem. Andra slags bäddar nyttjas icke. Deras winterföda, som utdelas morgon och qväll, så de äfven få kylflagit watten inne i husen, består af hö och haln, lof, hållt af Björk om tillgång är, samt sallris. Sleke eller andre präservativer nyttjas icke.

Om sommar hållas de inne till nätterne, äfven om dagen, när kallt regn med bläst inträffar. Tre gångor om året klinnas de, först om vårn, innan de släp- pas på bete, sedan när lagas inne i hus, sift Kort före jul. På hvar Tacka och Gumpe räknas 3 marker ull året öfver. affattningen af färskt Kött och Talg är obetydlig; ull och skinn ätgå till eget behof. Bländ många tillfälliga sjukdomar; är vattusot allmännast och måst dödlig. Diverse hus gurer nyttjas val, men sällan med framgång. Emot vattusot är några nåfrar Korn, omalit, qif vit någon gång i veckan ett bepröfvadt medel, som präservativ.

Getter underhållas icke i seknen.

Swin kvatur, af mindre storlek och med Kort ben, äger måst hvar Bonde, 3a 4. De födas öfver wintern med drank, mäsk, surmjölk, hvar jehan- da affkräden, samlade i ett färskildt ämbare. Mjöl eller annan gruta få de icke. På bar mark måste de sjelfre söka sin magra föda. Sedan suggan grifas, nijas hon med mjöl drick och annan bättre föda, efter råd och tillfälle.

Höns och Dufvor upfödas blott af stånd personer.

Djur fånget idkar icke med någon drift, ehuru vargar ärligen göra skada på Lären. Sällan fälles någon varg eller Räf med ludbring, eller Räffax. Björnar hafva icke wisat sig här i manna minne, icke eller Renar eller Elgar. Skäl fånge har idkatts fördom tid, men är länge- edan afslagt. Sällsamme Djur arter finnas icke.

Soql fånget sker med skjutning, hvar till Loö-Busja nyttjas, samt med snaror om hösten. Allmänna st Skogs oglar äro: Orrar och Hjerpar; mindre allmänne: Sjädor, Äkerhöns och Snö Rygor. Sjö oglar äro de i Kär gården vanlige. Ingen affattning sker till Städerna, ej heller sam- as Sjäder och Dur.

Äf Fiskar finnas och fångas i Kär gården och Träsk: Gäv- bor, Abborrar, Gös, Braxen, Bliska, Ö, Lakor, Mört, Norr, Löjor, Gers,

af Flus-
; Svinnar
; Fält Körka
mito Sycken
; Läger
; nya
som läffe

10. 1820.

Mylla, Sand

eller ett
; Lärland
; renhjen
; in

29.
Kultur;
i Arvssais
gården, hök
tid, har alltid
Norsjen i följe.

Ähl, Sijk, Storströmming, Äppshår kallad Seip, Flarr och någon Lö
vii hafsbundet; Karp mera sällsynt. Prædor fångas i några småre
träsk med dybotten. Några Båtlag utgå om sommarn på Strömming
fiske i yttersta Skärgården och bekomma alltid tillräckligt för eget behof
samt något till afyttring innom socknen. Sijken fångas om hösten i ynni-
gare mån, så att större parti där af kan förystras, emot 20 Kappor Präg
för Fjerdingen. Fisk bräder äro: Not, grof, finare och glesare, Ena, mindre
Not, som skötes af 2 personer, Pussjor, Nat, Kassar af vide, samt Krok.
Noten drages på första is till Jul, sällan midt i vintern eller in på våren.
Under lek tiden sker mästa fisket med Enan, Pussjor och Kassar; Nat
för medel stort fisk, samt Krokar, nyttja de Strandfittare, som hafva två
därtill, som man of ser; men aldrig någon themmans brukare. Sijk Nat
nyttjas höstetid: af ren om vintern. Not och Ena fångas icke; men Puss-
jor och Nat läggas i ett lag af stark lut, hvare björkbark, litet rådig
granbark och tjära tilläggas. Märken vid fisket iagttages af fjön stigande
eller fallande, vind och väderlek. Största delen fisk infaltas; minsta delen
torkas. All Pann atgår hemma vid, så att hvarken den eller annan fisk
försäljes till städerna, utom Lakor vintertid. Fiskeriet afsläges mer och mer,
såsom mindre lönande än jordbruket, och idkas endast af dem, som hafva
tillräckligt Karlar att tilgå.

Skogen är i södre delen af socknen nogsnäf och knappt tillräcklig
till vedbrand och finare timmer; At Skärgården tillräckelig och ofveregna
behof; därifrån köpas och Timmer af de ofrige sockne boerne. Skuru den är
ofver allt Storkvistad, handteras den dock värdelöst och utan spar samhet.
Enen skogen växer på bergig och stenhollstrig mark, afvenså Älpen och
något Björk, hvare af sällan någon särskild skog före kommer, hvilken

af Flar=
; S. ännu
; till triska
mito S. ykter
och lågen
; och nya
som i affe

den är snäd och tät. Närrin utagas af Ähl och Tall; Kuru skogen är mäste-
rels ung och veflig. Ronn växer ofvetydigt på bergskrakar: Stagg blott hem-
na vid hufsen, utom i Skärgården, där den oftare före kommer. Enen, sällsynt
veflig, men så mycket mer i buskar; hvare med alla bakkar, hagar och tufriga ån-
ar äro ofverholdige. Såsom sällsamt må nämnas, att trävne snädare Ekar växa
nära vid kyrkan, telningar af 2 ne förut dit planterade, men nu bortthuggne
grofva träv. Andre, än upräknade Träslag finnas icke i socknen. Utom roda
denbar buskar, före komma Tornros eller Nypon, Try och Tidbalt. — Skog-
garne äro väl icke ännu uthuggne; men på framtiden måste brist yppa sig.
Fingens städer värnas eller undergräftas de, utan äro fulle af vrak och vindfallen.
af det uthuggna trädet nyttjas blott stammen: toppen och grevstarna, af ren
de grofve, quarlämnas på stället. Skogen nyttjas blott till eget behof och föryst-
as där af icke annat, än Timmer och Takved, där sådant finns. Plankor bilas
eller handlägas jämte Bräder till eget behof; men icke till affalu, icke heller
någon annan Skogs produkt. Polning till Bruket och Marugnen sker af
de hemman, som ligga närmast därtill, 30, 50 a 60 Læster årligen. Så Kola
till eget behof, utan köpas det mästa. Till Tjära bränning, som sker blott af 5
a 6 om året, nyttjas aldrig Stubbar och rötter, utan torrved storf af barkad
skog. Afsattningen kan stiga till 16 a 20 Sunner från hvar tjäru dal.
Någre inhyssingar försälja mjölk bunkar, drickes flaskor, eller annat smått
af trä; men takspån, björk och alvirke förysttras icke; ej heller bark eller
Skra till ut socknes. Pottaska brännes något till affalu. Lof för Boskogen
amlas af dem, som medhinna och hafva tillgång på närmare håll, med
öfshäror; och tagas hälft af Ronn och Björk, samt all of: Äpp. Sjelf fallit
öf begagnas icke.

Hvarehus byggnad beträffar, äro Tornterne rymligare eller

100. 1020,
Mylla, Sand,
eller ett
a Sandland
renhigen
in

eller trängre efter elika lägenhet; men uthusen ställdes i ordning omkring
 boningsrummen och högst sällan Kringströde. Boningsrummen bestå af
Wistarsstuga, at d. där folket egentligen bor; samt Framstuga at N, för Calaf
 vid Bröllop, Barnsohl, Brasöhl, Lärfortör, med farstuga och kammare e-
 mellan, hvars ingång är från Wistarsstugan; de äro upförde i a talusgrä-
 stens gränsmur, med uphuggne och bilade väggar, taghite med rund tak
 på näfver, hoga, ljusa och rymliga, förde med på fyllt mullantak, samt
fyllning under gälfvet i Wistarsstugan; men icke i framstugan. Elvsta
 denne äro upförde af tegel, med grästens Hall och Bakugn på sidan,
 samt rappade och hvitlimmade. Ladugårdshusen äro anlagde på torr-
 men i brist därpå på sumpig grund, utan att gödselvattnet kommer åke
 eller äng till nytta, laga och mörka, allrig med höskullar, utan är en
 särskild foderlada bredvid upford. Fårhusen och brinhusen äro alltid
 mörjade, af ren som stallet, hvilket under ett näfver tak består af en
 afdelning hästarnes stå, så hög som häckarne och krubborne behöfva,
 hvilka skilja det ifrån den andra afdelningen, där höet bevaras och
 hvarifrån det inkastas. - Intet stenhus finnes i socknen, utan bygg-
 gas alla Broar och vägtrummor af trä, af ren som Kyrkor och
Prästegårdshus. Till timring och sågning är Folket skickligt,
 af ren som till Tegelslageri och Grästens styrning.

Skicklige Smeder, Murare, Snickare, Glasmästare, sko-
makare och Skreddare finnas inom socknen.

Ehuru folket är nog vändt med elden, inträffa dock elds-
vådor icke ofta, näst likväl i Badstugor och Rior. Till förekommande
 af sådana olyckor, äro tjänste hjon, som ovarsamt umgås med eld,

* på

* försedde

thvaruti

eller nyttja pårtblof i stället för lykta, i allmän socknestamma
 d: 5 Maji ålagde att böta 5 Rub. Silfver. Enligt samma socknestam-
mo beslut, bör den Hemmans brukare, eller jordägare, som söker
Brandstod, med bevis styrka inför Härads Rätten, att Brandsyn
 föregått i Maji och September månader; eljest behömmes han ingen er-
 sättning för liden förlust, ehuru stor den vara må. Skulle åter Alder-
mannen förfumma sin skyldighet med Brandsyns hållande nämde tider,
 är han skyldig ersätta all timad skada.

Andre anstalter till eldsvådors hämmande finnas icke, än Trän-
ne mindre Sprutor med slang, i byarne närmast moderkyrkan.

Wora d: 14 Juli 1825.

Henric Wegelius.
 vice Pastor och Kaplan.

Härvid bör efterles N° 15 af Åbo Tidningar år 1792,
 som innehåller det Historiska om Wora socken.

4
 Så landet i början af det föregående.
 De äro följande af mitt värd, gust och
 Leij öfver landet, som de förestå och äro
 i högsta öfverordning sin löfswärnis
 gas, och ha gifvit sig på feydeten. Alla
 upp till alla som ha på sig Thomas So:
 ranssträckerman, an Land vindas
 namn at Herr Thomas, blifva gån,
 och att icke blifva Land af sin vord
 fäst som först, och derigenom best på
 sig som äro misshandling för de äro
 som sig i Brudet äro, fört på Nöjes
 i aflägnade ödmarskan, och som
 en krogan för de äro de följande, som
 i thedne som Laga löfswärnis gån,
 som äro det som icke alla på led till
 Guds barmhärtighet och föda, utan de
 öfver som som äro med slag och svada.
 Efter Wiborg öfver gån, den 14 Juni
 1810, blifva landet Laga, genom den
 med dem som äro de äro, Laga som fört

5
 den Herd gånst vidt sig till de som gån
 blifva in såna som blifva, och in på
 minne gån som äro allmänna och
 Gån som äro öfver det som öfver
 landet, Laga som Alexander Man sig
 gån ut att i sin på gån det fört på
 Landt manifest det jag äro, som i
 de ha gån med till såna som de lif,
 egen som, religion öfver, som gån
 när mig, som och rättig som. De
 som fört det till med som icke till den
 som fört villen äro det som de äro.
 som gån de äro och med som med
 som det som äro i manifest.
 Landt som och fört på blifva de
 som Commandant som i Wiborg Wigand:
 som Gån som fört på som gån.
 som af sin kung som fört på in de,
 Laga som, och icke som fört på
 till det som de äro alla fört på
 med som, och in på Wiborg som

af Herd
 in; Gån
 som fört på
 med som
 som gån
 som gån
 som gån

1810

Wiborg, Land

in Wiborg
 som gån
 som

8
 som medelst Skrifvelsen af den 4 Augusti
 1710, att dess vid liggande öda Länman
 af 52 mantal, lica stord med de förra
 Solat. In vill den givne sammankom-
 manen Skrifvet vid 1728 års Revision
 och för den Locus pändan i Skrifvet,
 Ditt anslutande som givne stord fördraget;
 som d'flora sammankommande öda Länman,
 Mai Nyköla by, vid St. Petrus bergs
 Landvägen, och den antord: Hallen
 vi, öfver att smalt stord givne stord
 att smalt givne stord i en annan smalt
 anslutande som öfver stord by by givne
 Nyköla, Pansjögården och Gården vid
 Rövörs väg; de antord stord by i
 stord. I samman af sig som stord
 Gården i en lagst flora stord Colouis
 König St. Petrus berg
 Gården och stordigen var antord. Gården
 som och givne stord med nägon till.

9
 som äldres Ränder utgöred nödvärn
 Solan i Civil och Criminell mål. Det
 givne laga stord af fast grund, som anslut
 till givne Gården, som kan följande
 Lagen ägde stord ut till givne. Öd-
 land samt mer än stord till stord
 Lagen, och dess för nödvärn stord
 om stord ut till stord. De stord Cri-
 minell ut till stord, och givne
 som stord ut till stord; de
 stord givne till stord och stord
 med stord. Givne stord och stord
 givne stord stord till 1723 stord,
 stord i en stord; man af stord
 stord sig i stord Gården
 som af stord stord till stord
 stord stord givne stord, öfver
 stord i stord, af stord stord
 1. om nägon stord som af stord

af stord
 i; stord
 stord stord
 stord stord
 stord
 stord

1710

stord, stord

stord
 i stord
 stord
 stord

stord stord stord stord stord stord

1. Lige Majstær, der den iten brøigsmæl
 givsa 0 og vagestallat; og om det du har for
 ved af G. L. M. si skat skidung kas las
 gifsa, som det dugelig di G. M. trøist
 og icc siemad belata Løns= og gresstach
 tilstygder. Og hvad som Lønnen att till
 Lønne belata, kall en gang utgått
 ingen fast blifens. Hvi og ingen bit ut.
 jalt staft udspygge si bid en kvad, hvor en
 det, og alle frammande Land, om hvilke
 skaber der si det indkomne.

2. Gafst løst la sigt hve for an det Land
 detre biva icc en ottagal, og for an 10 gdr
 det bvi ut på en hymmenech, att Hvar ost
 mätta spidat luttuad. Og, om for någon den
 de siemad spidant hve, som icc spidat gäst
 der for det till danna gifsa de hymmenech,
 danna att Hvarstn, og Hvarstn att Lønsal:
 det en; hvilke hymmenech der for sig af
 ten icc llyga. Om någon vill en någon bit

3. Lige gifsa sig på en vage, si bvi for det
 gifsa de hymmenech till danna, og iten
 fast vagestallat ingestad for an till hve og
 dagstap af vid d. Om någon enstol fram
 ande detre infinner sig i dunn d. den,
 der den grigat og af gdr en stottat.

4. Om af det enstol hve någon detre
 det med stolt, eller någon stalla enst
 Land hve. M. 10 skaber sig det hve gulla,
 der den iten hve mæl af gdr en stottat,
 att for icc. si ande om till stottat.

5. Vill någon gifsa sig i agstn sag, der
 for belata till gant hymmenech for g.
 vasa en 48 log.; man den som vill den
 gifsa sig i agstn sag med en man af en
 annen hve spidant, 3 kvad. Vill någon
 gifsa till Løns gdr, eller for an Løns gdr,
 der belata 50 log. der for an Land hve
 hve enstol hve, att ingen kall vagest
 for an frammande hve spidant iten gdr.

af Hvar=
 in; Grønne
 in till Hve
 mito hve
 der hve en-
 3. hve hve
 som icc

10. 1820.

Hvite, Sand

hvilke det
 in danna
 hve hve
 in

5. Licet alia de hinc Gual. Gual. fuerit, ut in:
gon gijfons sig i hinc na ggi Gualdel eller Pa.
fing, det Gual i d e hinc ut foera.

6. Pa Gual galden ber staltat wa et dardlar
pudn maj till oktober 3, og ifte au det.
Ber till maj 6 Carolus.

7. Gual P. M. L. akas ar, det till danna
da ar 1794 lagat Guald ginnigas 90
Pop. for mandgrosen og 2 Pop. og dard
det till af Guald ginnigas, till allmogens
nytt, Guald ginnigas for dard andro for.
Pudn 6, for saltaren d og Hvarstund dard.

8. Pa bida ad for dard og Lövvaljarom
falka noya ad, Guald dika qui Gualden
og till Gualden Haldard. Man dan som ulla
firind i Gualden, Kull dard ad det 2 Pop.
for ginniga, som pudan aldit for dard, om
gan flara ginniga det beifon; man dan som
dika i dard ginniga till skiff, Kull dard ad
30 Pop. Licet alia de hinc ber ingen dard Gualdel

6. Guald dard, Guald ad skiff skiff for.
9. Pa for dard ad Hvarstund og
allmogens valja en Carol, Guald ad dan
ambate ad dan som i dard og dard ginniga,
som af allmogens ginniga, ad am dard
og ut ginniga.

10. Om någon det till för ginniga, eller
Guald ad i dard ut dan dard; pa bida pa:
dan ginniga og for dard till skiff.

11. Ingen skal ber dard dan dard ad land,
og qui af dard ginniga, ut dan for dard og dard
pa sin og dard.

12. Om någon af dard i dard og ginniga
pa sin dan dan dard, skal dan Guald
skiff ad.

13. Om någon det eller födel, ber dan dard
gon ginniga, og det med Hvarstund og
allmogens ad dard namn andro skiff, og
till H. Guald og till dard ginniga.

of Hvar-
in; Ginniga
in; till Hvar
mito dard
ad dard
dard
som dard
in; 1790,
Hvald, dard,
in; eller dard
in; dard
dard
in;

14. Godt svarer sig paa den udtalelse, at alle de Moeller i borstet, og om der volder sig i den nærværende Hall Hærsken Værdi Børstet sig sig selv, som den første.

15. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

16. De Hall svarer sig i Børstet sig selv sig selv, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

17. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

18. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

19. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

20. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

21. De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

De der første Børstet sig andredt i den nære Kold for sine gamle plantede Børstet, som de: Vind, Linn, Lønn, Bøgel, Kvind, Alm, isten nægter sig selv.

16
 som följande genom ordanfulligt för-
 slag och församlingen kallade min
 L. Carl Brähman, som till afslutad
 Lycosorden Johan Brähman i Konink,
 Li. Han hade bevisat Gymnasiet i
 Wexjö; därpå studerade i Abs; sedan Com-
 plicis utvald i Wexjö; därefter utvald
 i Juli 1743 till Academin i Wexjö;
 där sig gylligt sig i 2de år; därefter
 utvald på Consistorii kallad 1745
 till Dublonwach vid den då i Wexjö
 utvald till Cathedrat i Holm, och i slut-
 tet af 1746 till det i Maccjärvi Pastorat.

Till församlingen i Rättva Räkning
 givde han sig ut i Rättva Räkning
 om en Laglan, till godt och behag
 till sig genom det förslag med afslutad
 Lycosorden allenic d. h. Catharina a
 Susanna allenic till präst, nära till
 Pastoratet i Rättva som man af 5de maj 1746
 förklarade han till det i Rättva först Rättva.

17
 därefter, och på den af Lagomål i Rättva,
 af den församlingen, på församlingen
 och genom flera församling och Rättva
 om i Rättva Rättva. Han sedan Lycosorden
 den först till fallen utvald, på Rättva
 därefter till d. h. Rättva för d. h.
 tan den min på Rättva, på Rättva han
 ville af Rättva till Rättva den d. h.
 församlingen i Rättva, den han till Rättva
 min till. Därefter för d. h. Maccjärvi,
 på Rättva till Pastoratet i Rättva, till
 Rättva af Rättva d. h. Rättva, Rättva
 d. h. Rättva och Rättva; den d. h. Rättva
 Rättva Rättva till Rättva till Rättva,
 och Rättva till Rättva till Rättva, Rättva
 och genom Rättva till Rättva till Rättva
 Rättva var d. h. Rättva till Rättva Rättva
 godt utvald af den 20 Rättva 1747, Rättva
 Rättva Rättva Rättva Rättva Rättva, Rättva
 Rättva till Rättva Rättva Rättva till 1753
 d. h. Rättva Rättva Rättva Rättva Rättva
 i den d. h. Rättva Rättva.

Som följande de lagentheten som föda flera

der Rättva
 in; Rättva
 ten, till Rättva
 min till Rättva
 och Rättva
 Rättva Rättva
 i Rättva

den 1740

Rättva, Rättva

Rättva Rättva
 Rättva Rättva
 Rättva Rättva
 Rättva Rättva

38
 Söndag 26, Lördag 11, Lördag 28, Söndag 4, Lördag 13, 6,
 Söndag 15, 9, Söndag, därmed det icke allra, i synnerhet
 på hvar vägnar, af följande på gånge beifrit.
 Detta är för den varit minnen, och i hvar dag
 de vanliga dagarna, för till flod 1000
 dagsverk till gånge. Skattemässan gånge, i
 det vordit som i gånge i sammanhängande
 till skattmässan, gånge det, under hvar dag,
 som till det utar, utan att någon annan
 på gånge skatt. Beskrifningen är den till
 lags som i gånge skattmässan af följande utan
 hvar dag om på en af Lördag. Dagst och hvar
 vi för af hvar i till gånge icke. Det vordit
 vordit hvar dag, att i detta utom i hvar
 efter vika skattmässan och hvar, som under hvar
 på af den hvar gode ända af vordit vordit.
 eller hvar i hvar annan ordning, till på gånge
 om de af vordit som gånge skatt, eller det de vordit

39
 sig, om af gånge det med sin vordit, och för hvar
 som på gånge, i skattmässan, efter vordit gånge
 hvar dag utom gånge skattmässan, på vordit
 efter det vordit som gånge skatt. Det vordit
 dagst om gånge det på gånge i gånge skattmässan,
 hvar om af till vordit skatt, samt de vordit
 utom det till hvar dagst hvar gånge.

Om det handtrick som på gånge som sammanhängande
 för hvar, som på gånge det som på gånge skatt,
 som i gånge skatt. Det skattmässan det vordit gånge
 för ut, om följande det gånge: Hvar på gånge
 som till gånge skatt. Det vordit i gånge vordit den
 hvar, gånge skatt, som vordit minnen om den hvar.
 det, - beskrifningen gånge, utan hvar det på gånge
 hvar gånge skatt.

Det vordit hvar skatt gånge, som på gånge
 som den skattmässan de vordit, utan hvar utom hvar
 som gånge skattmässan det gånge skatt. Hvar
 som någon all gånge skatt, lägges gånge vid skattmässan,
 i hvar gånge skatt utom hvar skatt af sin hvar.

Det vordit
 om; som vordit
 som till hvar
 som till hvar
 som till hvar
 som till hvar
 som till hvar

1000

hvar, som

hvar eller
 i hvar
 som till hvar
 som till hvar

Det vordit hvar de till gånge skatt som på gånge skatt

gannas, ut i alla som drömd i detta
 Willa som lag på den för sammal på sig
 till respekt om sig som gör de Lastar, som
 vad som som sig in i en vid löstlig, och
 yttig, som en som som slutat, de gästa
 de som i bostad af utlag gör igen, och som som
 var sig som som bostad. Till för den gästa
 af bostad och nudsamgal i en allra af.
 fast och vad som i en och för den bostad
 tiden, som all det och för den, som som
 för de till bostad, och för den som som
 bostad; till och med vad som som och fastan som
 i fastan och lades i en lag och för den
 som som liksom till det i en som gjort det, och
 fastan som någon gång till för den som
 den som, som som till för den som, och för
 och som i en som till för den som, som
 som som till för den, som till, och som
 som som till för den som till för den som.

Helt på de passord som 12 Octob. 1825
 Joh. Strahlman

Juli. d. 27 Dec. 1825.

N:o 321.

Förfort till en Beskrifning om Öfverste Sjöföro; och den Flottiljens

Öfverste Sjöföro; belägen i Skånska Flottiljen, och Åbo Län; Grönå
 i Öst; till en del af Skånska; och Skånska Sjöföro; i Öst; till Skånska
 Sjöföro; i Öst; till Skånska Sjöföro; och i West. till Skånska Sjöföro
 Denna Sjöföro innehåller; 126 Skiplien för Skånska Sjöföro och lägen-
 heter; utgörande till sammans 277. Hennes, af 16 7/8de nya
 förmedlade, eller 175 7/8 dels gamla oförmedlade Mantal, som i affe-
 ende i deras natur berör utaf:

1 Skiplien Alodial Säterier -

8 Skiplien Dorutade Säterier -

45 Skiplien Anstalt -

27 Skiplien Frälse Hennes -

7 Skiplien Hä- och Börs Hennes -

11 Skiplien Stätte Hennes -

25 Skiplien Krono Hennes -

7 Skiplien Militia Drottningen -

1 Skiplien Gränta Sänd -

2 Skiplien Skapselans Drottningen -

Folkmängden i Sjöföro utgörande enligt den senaste, eller 1820,
 afslutade Livingsregistret 4470. Personer -

Fordnännens beskaffenhet

Fordnännens är blandad, och består dels af Skiff, Lera, Mylla, Sand,
 och Moos blandad; Lätt Mergel, och af Bön Ford -

Proportion af Aker, Droque, och Drottning

Proportionen är vanligen den att en drängt, samt ingen Hört, eller Ett
 par Orar) beräknas att kunna ståta tre geometriska Sändland
 för hvar i värdet varande Sändland Aker; föder gementligen
 Ett stort Vät Kreation; Ett Ung Vät, och Tre a Tre Sänd
 Sjöföro som de lägenheter som föda flera -

Förhållandet emellan Åkervärd, och Arbetare

Vanligen räknas på hvarje ordentlig Arbetare Sex (6) geometriskt
Lundland årligt Utflåde; dock kunna Lönerna skiljas, och En Lön
per en, beqvämt skötas 7 ½. å 8. Lundland.

Förhållandet emellan Sädd, och Osädd, Åker samt Trädens Drott.

Öfverallt Drömmas här i Sverige, två skiftet, en och annan giver som
nyttjar sin åker delad i Sex skifte. Äro väl beqväm af Trädet, artigen
så mycket som ätgär till beröende af Ärtor; äm, Potatis; Buktörter
och andra Potatiser.

Åkers Gödande.

Växlandet är olika, och beror af turur och en tillgång på gödnings-
en del gjöder hvar 6te 8te till och med 10de år. Till Ärtor brukas här
näst all göda på det året och lasten skjöras ut vinter tiden, dock för då
då påföljande året, efter Ärtornes försörjning på samma ställe.

Skarha. Drömmas öfver allt, och brukas den vanligen upp om hösten
innan höst vätern inträffar; hvarifrån Spiltningen sedan om
vintern utskjöras på Åkern i stora Högar.

Sådd Gødning, brukas mycket, och nyttjas där till vanligen där Spiltning

Artificiell Gødning.

Flanck brukas mycket, och består den vanligen af Mässa, Ängs Torv, och
Skjörjord, och spiltningen brunnas, hvilken lägges hvarf tals i den så kallade
Skarhan, blandad med Spiltning, och användas nästan hela vintern till
denna spiltning; der samt faller hela sommaren igenom hvarf tals
på samma ställe.

Brutnings Sättet.

Å Åkern plöjes vanligen om våren, så snart kälan är ur jorden, och
med den sladdandenigen, då den skjöras i början af Julij månad äro så
kallad and väg, då den sedan blifver ständande till plöjning tiden inträffar
dock hvarf sådana är intressant att man varit tvungen att plöja sin
Åker tre gånger innan sädden. Innan andra plöjningen sker,
utskjöras på Åkern all den spiltning som tillast skedd.

Den Säsningstiden är förhållanden, brukas man jern hvarf och
sladden, till och med jern välten; för att få uprätt burt, och Åkern så
får som möjligt för tiden.

Vår försörjning utplöjes vanligen om hösten, första gången
och om våren andra gången.

Plöjningen sker vanligen till 7 a 8te djup.

Redskapen.

De vanliga arbetsredskapen äro Blog; ärden, eller Trädstock, sladd,
Flanck, och Vält; dock nyttjas endel den så kallade Lönjör, i Blogen,
för att skiftiga, äro som brukliga Lön; brukas.

Drömmen.

Öro utgjöras mesta arbetskapten, och nyttjas hvarf mest
till sladdning, och hvarf; där jordbruket är större.

Säsningstiden.

Den vanliga Säsningstiden för Brögen, är vanligen Tre dagar före
och Tre dagar efter Örtills Mässa tiden, eller emellan den 24. och 26.
Augusti, Ärtor, och Mässa, uträ så snart kälan är ur jorden.
Kör, när värme inträffar, och Lönjör börjar spricka.

Af Kartning

Af Kartningen i Sachsen, som öfverstyrd berättas af Rågen. 6. 7. a 8de Kornet, Kornet, Kornet, 4. a 5de Kornet, Klappan 5. a 6de Kornet, förhånda på en del ställen mera, men som i birt af förda annotationer, i sånoga utgifven

Arbets Odfning

Blöjning Et geometriskt Tumlant, 1/2. slag 1/2. geometriskt Tumlant Söder Sjöförd 74. a 75de Tumlant.

Ulygge, 100 Bar Stör; 5. Lax Särvidel, Ved. Lax 3. af Lång, och 7. af Klög -
Hvån Skobben, 4. af Lång, och 7. af Klög -

Arbetarens Villkor

Lord Torparen får full Åbygnad, och qvör en dag i vaxtaren, på egen birt året om vring (och utan drögt) för hvarvt 1/2 Tumlant Åker Vårt Sade, med motfvarande ång, och bete -

Spannmåls Torparen får på en del ställen 1/2 Tumlant Råg, och 1/4 Tumlant Strömming, för hvarvt vaxt dag; på en del ställen 1 Tumlant Råg och 1/2 Tumlant Strömming. Århåller dem (5) Tumlant Spannmål, 2 Tumlant Strömming 1/2. Slagt Nöt, 1/2 Tumlant Smör; 30 Ull, och 25. a 30 rpl RSD: i Lön -

Dräng i Mat - Århåller på en del ställen nödiga Släp Kläder, Denna par Stör; och Et Bar Stöflar; på en del andra ställen blott Skoplaggen, 30 Ull, birt fint, och 10 af Svart Lätt och 25. a 30 rpl RSD: i Lön -

Stats Biga - Århåller fyra (4) Tumlant Spannmål 1/4 Tumlant Strömming 1/2. Slagt Nöt, 1/2 Tumlant Smör; 30 Ull, och 10. a 14 rpl RSD: i Lön -

Biga i Mat. Århåller på en del ställen, Kläder, Denna par Stör; Et par Klänker; 5 af fint, och 10 af Svart Lätt, och 8. a 10 rpl i Lön,
på andra ställen, fyra Kläder; utan blott Skoplaggen, Lättet, 2. a 30 Ull; och 10. a 14 rpl RSD: i Lön -

Dag Lönen Karl eller Kvinna, århåller sommar tiden 1/2 Tumlant Råg utan Mat, per dag, eller En Klapp Råg, och Mat -
Odfningen för Öfverden

Till detta kan man räkna den så kallade Öfversegelationen, på Sverige med Ved, och en loper Landtmannas Lön -
Åfvenom Rikskamlingen till Öfverden, med stort skäl kan omrättas - och som myskiet föröfvar där Sögen det tillåter

Slöjden

Spanad, och Väfnader, i birt af Lönstionet, med myskiet idoghet, vilk väl äro dessa ej af någon fördel fisket, utan berför mest af Olångens läfster; Vadelman; och Ullslöjden; hvar af endel föröfvar i Sverige, och en del i Åbo, och Estnäs Städer -

Färdets Lefvadsätt

Lefvadsättet är här i denna socken lika som i alla vid Sjörens belägnade socknar, där den så kallade Öfversegelationen öfver myskiet faller för Skatt, Granlät, och Upplyfset, hvar till äfven bör räkna som en ordpar, de sednare tiden fallna prisen på Granlats värden; och de dyra Lövenne -

Öfvervins Consumption

Spanandet denna ställen till alla laster; och birt, är tyvärr i denna socken, i myskiet tilltagande bland Allmogens, hvar till ordparien torde kunna anse vara de i dessa sednare åro

inträffande goda Skändar, och när vänt på Virtutens foder, hvilket
 gjer att Orämnens bränning blifvit föröfrad af alla som därtill va-
 rit tillfälle; dels för deras Virtutens respektiälle (neml. Orämnens) dels
 för att förse en hörer Löns Dörvar; med Orämnens, hvaraf här finnes
 nog; där allmogens om ej andra Fideri vettian, så åtminstone om
 Svindagarne hafver tillfälle att förhärta sig; och hvilket aldrig stäl-
 äga rumm om en mera sträng Solige, stulle finnas, och några
 flere artigen bleve pligigt för Löstörigens, och öfverdrif-
 vet nyttjande af Statia drögder.

Äfven om Skollsjöats Tungor för Allmogens nyttiet bidrager till
 Sedens förderf, emedan den yngre Claffen, därtider, lærer sig en
 vdygder; äfven om att för föra Orämnens; emedan på dessa ställen
 alltid finnes af denna högst skadelige vana

Deining

Deining, nyttjas artigen så nyttiet som medhimer, och dett med spaa
 dett hafver under sig en ö milt ägande Hännens pläskenthall gjer
 flere för öti, med den så kallade Unglantia diis Clagen, men
 i ansende till den styfva Leran, hafver för föra misshyrtas

Gröftning

Detta fött att bröta upp allier, nyttjas nyttiet. Denna syster, och är
 Allmogens, så vana vid detta arbete, att de vandra ut i Gröftning
 vana och för ätta där detta arbete

Kärr Odling

Emedan här i denna Syster, finnes flere Kärr, så nyttjas
 denna odling nyttiet.

Svedge Orädd

Svedjande brannar där Lägenhet därtill gifves

Kyttland

Sävida detta fött att uppödra för; af Regeringen är för budet, så
 nyttjas dett ej

Sirket

Strömmings fångsten är i denna Syster, mera dåligt; dock
 finnes några Lägenheter; som kunna förnyttas af denna
 vana, men till Systers behof förslår dett ej

Thunnebjärdar

Närken på hvarige Lägenhet finnes i denna Syster, och till
 Thunnebjärdarlagd

Sörre Magasinet

- I denna Syster finnes Sörre Löne Magasinet,
 1° Ett för Moder Sjö Kallanet
 2° Ett för Öfver Öy Kappell
 3° Ett för Sörre Öy Kappell

Hvarifrån utbärningarna vartigen siver i Sörre termi-
 ner om året, neml. i Februari månad, Juni månad, och
 i Juli, eller Augusti månad, all som omständigheterna
 dett fördrar; och uppger hela kvantitet af dessa Sörre Maga-
 sinet till 1000 Sörre Prög

Kallbrätt

Kallbrätt finnes i denna Sotien, på utmärkta ställen -

Druck

Druck finnes här i denna Sotien, i samma sort som i de öfriga städerna är som följer -

- 1ma Kuntia Druck; stängferus Klammare -
- 2da Tyke Druck; fuktig för Bryton; och Cannon -
- 3de Korkis Druck; där Kopparn från Orjærvi Grufva i Kirken Sotien förändras -

Tegel Druck

Äf detta slags Druck finnes ej här i denna Sotien utom skär, som utom en lund kan säll behöfver -

Sågar

Så bladiga Sågar finnes i denna Sotien fyra, nemli

- 1° Naregård -
- 2° Boije Gård -
- 3° Tyke -
- 4° Korkis -

men så vida dessa äro blott till handbehöf anlagde; och beräknares efter equa Skogars tillgång, så märte Allmogens, till sin behöf såga för hand -

Quarnar

Quarnar finnes i denna Sotien som äro spattlagde i denna Sotien nemli

- 1° En ä Naregård, med fyra Bar Stenar -
- 2° En ä Boije Gård med Tre Bar Stenar -
- 3° En ä Korkis; med El Bar för Brög; och El Bar för Mekte, med Sicket. Desparten finnes flere små Quarnar, och Squatter -

Fländerskare

Äf detta slags Näringens Fländerskare, finnes i denna Sotien, nästan af alla slag; såsom Mälare, Skräddare, Skornare, Urmakare, Guldfred, Barfvarer, Smidare, Vagnmakare, Snicker, Serafvarer, Sadelmakare; och Glasmästare -

Ödjur

Detta slags Djurarter, såväl i denna Sotien äf stad som i områden såsom präda, såsom Vargar, Lövar, och Räfvar, finnes i mycket bet, och sådant här finnes på en del ställen Varg groppar; och äro flere äro lögen fångas; men sedan all Skallhygg afstadsnat och Sotien blott förnamnet säll fortfar att böra en följande Skallhygg, så torde dessa Ödjur aldrig riktigt komma utrotas; Om ej de sitta Varg Gårdar, som med nästa äro började komma att inrättas på sådant ställen i Sotien, något bidraget drömt -

Spala Wården

Uti Ecclesiastiskt afseende är Ödjernes Sotien indelt uti fem församlingar nemli -

- 1° Moder Ny. No Låret - Församlingen 1782. Sammant och 1114. Nyh Mantal, med 2818. Bonners Sotimångd -

2° Öfver Dy Kapell, utgörande 70%. Sammantal och 24te Nijth Marskal
med 74. Beronnens Follwänngd —

3° Finns Dy Kapell, utgörande af 25te % Sammantal, och 27de Nijth Marskal
med 74. Beronnens Follwänngd —

4° Tyfve Öfver Dy församling utgörande 24. Sammantal, och 24. Nijth Marskal
med 98. Beronnens Follwänngd —

5° Kyrkans Öfver Dy församling, utgörande af 25. Sammantal och 25. Nijth Marskal
med 82. Beronnens Follwänngd —

Häla värden berörjer af Kyrkötendern, jämte Twenne Kapellendern, och en Socht
Adjunkt, samt en förskildt Öfver Bredicant, för hvarje af Öfverenderna —

Till Underwänngs medeländet af Allmogens Öfver, egenteligen i Christens
Domer, blef af framledne Öfver Bredicanten Kijst, en Bedagoge inrättad i
Tyfve Öfver, hvar till Förtrefet af 1000 Rpl R58, arligen är anslagen i Öfver af Beda
gogen, hvilken despatom förättas Öfver Bredicants kyrklor —

Till samma ändamål men af Sattiga Öfver underwänng i Christens
är af Öfver Bredicanten Anqurten anslagen arliga Förtrefet af 1000 Rpl R58

För Sattig värden, och andra välgörenhets Anstalter in i denna Socht, och
ej några vidare utvägar vidtagne än den i Landet vanliga af vissa indelte

Sattig Öfver, där aldrig, vanfire, och Bräslige af deltagarene i Öfver
skiften är hålla Söda, men hwilken inrättning är nyg liten emot

de Öfvervänder Antal, och icke flere Hundra Öfver Sattig despatom från
Sattig Casus till den arligen utdelas —

